

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни**

**“СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”
(для магістрів)**

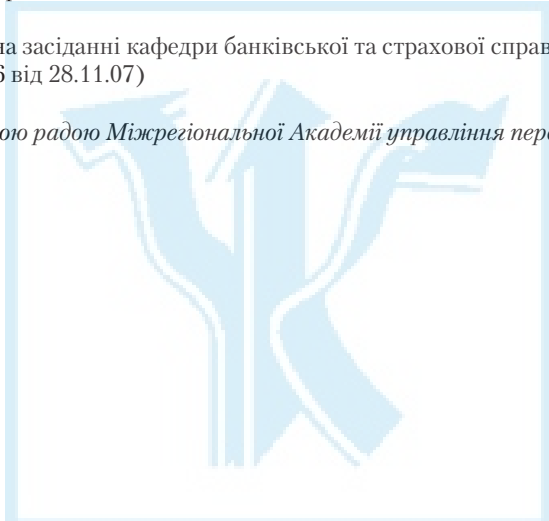
МАУП

Київ 2008

Підготовлено кандидатом економічних наук, доцентом кафедри банківської та страхової справи *А. О. Мілай*

Затверджено на засіданні кафедри банківської та страхової справи (протокол № 6 від 28.11.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мілай А. О. Методичні рекомендації забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Сучасні технології фінансово-економічного аналізу банківської діяльності” (для магістрів) — К.: МАУП, 2008. — 48 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Сучасні технології фінансово-економічного аналізу банківської діяльності”, плани семінарських і практичних занять, вказівки до виконання контрольної роботи, теми для самостійного опрацювання, питання для самоконтролю, тести, список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою вивчення дисципліни є оволодіння студентами сучасними технологіями фінансово-економічного аналізу банківської діяльності, закріплення фундаментальних знань, отриманих від попереднього вивчення дисциплін, пов'язаних з банківською справою; ознайомлення з особливостями функціонування комерційних банків України й виконання ними встановлених економічних нормативів.

Курс конкретизує й поглиблює знання студентів, здобутих у процесі вивчення курсів “Гроші й кредит”, “Фінанси”, “Фінансовий менеджмент”, “Банківські операції” та ін.

У процесі навчання студенти повинні засвоїти нормативно-методичні документи (інструкції, положення, методичні вказівки, циркулярні листи й т. ін.), якими користуються працівники Національного й комерційного банків України.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН *дисципліни*

“СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

Змістовий модуль I. Сучасні технології аналізу активів і пасивів банку

Поняття й значення фінансово-економічного аналізу банківської діяльності. Види аналізу діяльності банку. Принципи аналізу банківської діяльності. Методи аналізу: порівняння, приведення показників до самостійного виду, використання абсолютних і відносних показників, групувань, балансового, графічного, табличного відображення аналітичних даних. Методика аналізу банківської діяльності, джерела аналітичної інформації.

Схема аналізу. Мета проведення аналізу. Збирання інформації. Первинна обробка даних. Експрес-аналіз. Деталізований аналіз. Обґрунтування ухвалених рішень.

Аналіз структури активних операцій. Оцінювання економічної доцільності й ризику окремих активних операцій. Оцінювання частки наданих позик щодо притягнутих банком коштів. Групування кредитних вкладень за строком.

Склад банківських ресурсів. Функції власного капіталу. Капітал першого й другого рівня. Характеристика притягнутих коштів. Порівняльний і капітальний аналіз структури притягнутих коштів. Групування коштів на рахунках клієнтів за строком.

Література [1; 2; 4–12]

Змістовий модуль II. Аналіз надійності банку на основі опублікованих звітів. Експрес-аналіз фінансового стану банку

Характеристика опублікованих звітів банку. Методика аналізу: система аналітичних коефіцієнтів, оцінка результатів аналізу.

Процентні й безпроцентні доходи банку. Процентні й безпроцентні витрати банку. Показники дохідності банку: дохід за активами, дохід на акціонерний капітал. Аналіз коефіцієнтів ефективності діяльності комерційного банку: чистий спред, чиста процентна маржа, інший операційний дохід до загальних доходів, “мертва крапка” дохідності банку.

Поняття ліквідності й платоспроможності банку. Взаємозв'язок понять “ліквідність банку” і “ліквідність балансу”. Фактори, які впливають на ліквідність банку, їхня характеристика. Первинні й вторинні резерви ліквідності банку. Аналіз платоспроможності банку. Аналіз показників ліквідності банку. Політика банку щодо підтримки оптимального рівня ліквідності. Планування рівня ліквідності банку.

Вплив на банк основних зовнішніх ризиків: законодавчого, технологічного, інфляційного. Класифікація й характеристика банківських ризиків: ліквідності, кредитного, валютного, процентного, операційного, капіталу. Аналіз управління кредитним ризиком. Методичні основи керування процентним ризиком. Модель Фішера. Аналіз рівня процентного ризику.

Основні напрями аналізу економічних нормативів. Аналіз показників капіталу банку: мінімальний розмір капіталу банку, мінімальний розмір статутного капіталу, платоспроможність, достатність капіталу. Аналіз показників ліквідності банку: миттєва ліквідність, загальна ліквідність, співвідношення високоліквідних і робочих активів. Аналіз показників ризику: максимальний розмір ризику на одного позичальника, норматив “більших” кредитних ризиків; максимальний розмір кредитів, гарантій і поручительств, наданих інсайдерам; максимальний розмір наданих і отриманих міжбанківських

позик, нормативів інвестування. Аналіз показників відкритої валютної позиції уповноваженого банку.

Література [1–11; 28; 29; 31]

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1

1. Поняття й значення фінансово-економічного аналізу банківської діяльності.
2. Методи аналізу: порівняння, приведення показників до самостійного виду, використання абсолютних і відносних показників, групувань, балансового, графічного, табличного відображення аналітичних даних.
3. Схема аналізу. Мета проведення аналізу. Збирання інформації. Первинна обробка даних. Експрес аналіз. Деталізований аналіз. Обґрунтування ухвалених рішень

Література [1; 6; 10; 21]

Заняття 2

1. Аналіз структури активних операцій. Оцінювання економічної доцільності й ризику окремих активних операцій. Оцінювання частки наданих позик щодо запозичених банком коштів.
2. Склад банківських ресурсів. Функції власного капіталу. Капітал першого й другого рівня. Характеристика запозичених коштів.

Література [1; 6; 16; 23; 24]

Заняття 3

1. Характеристика опублікованих звітів банку.
2. Методика аналізу: система аналітичних коефіцієнтів, оцінка результатів аналізу.
3. Вплив на банк основних зовнішніх ризиків

Література [1; 6; 10; 21]

Заняття 4

1. Основні напрями аналізу економічних нормативів.
2. Аналіз показників капіталу банку: мінімальний розмір капіталу банку, мінімальний розмір статутного капіталу, платоспроможність, достатність капіталу.
3. Аналіз показників ліквідності банку: миттєва ліквідність, за-

гальна ліквідність, співвідношення високоліквідних і робочих активів. Аналіз показників ризику: максимальний розмір ризику на одного позичальника,

Література [1; 6; 10; 21]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Для вирішення завдань щодо оволодіння курсу “Сучасні технології аналізу банківської діяльності” цикл аудиторних занять (лекцій та семінарів) повинен доповнюватись самостійною роботою студентів — в аудиторії при консультуванні із викладачами, і позааудиторними заняттями. Така система підготовки студентів та цілеспрямована їх праця дадуть можливість успішно засвоїти зазначений курс.

Форми, які можуть бути запропоновані для самостійної роботи студентів при вивченні курсу “Сучасні технології аналізу банківської діяльності”.

1. Самостійне опрацювання лекційного матеріалу з використанням додаткової літератури; доповнення лекційного матеріалу питаннями, які поглиблюють вивчення дисципліни; самостійне засвоєння тих тем курсу, які виносяться викладачем для самостійного засвоєння.

2. Виконання контрольних робіт та тестування за темами семінарських занять.

3. Складання іспитів з цієї дисципліни.

Самостійна робота студентів організована у формі консультацій з викладачем передбачає конспектування додаткової літератури.

Організація індивідуальної роботи студентів при вивченні курсу “Сучасні технології аналізу банківської діяльності” передбачає набуття студентами навичок самостійної роботи під керівництвом викладача.

Виконуючи індивідуальні завдання, студенти повинні зібрати теоретичний матеріал і проаналізувати фактичний матеріал для підготовки рефератів і доповідей до теми курсу. Крайні роботи студентів можуть бути запропоновані на міжвузівські студентські семінари та конференції.

Відповідь на теоретичне питання повинна містити план, відповіді на питання плану, список використаної літератури.

При написанні контрольної роботи студенти повинні опрацювати певні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність комерційних банків у тій сфері, якій присвячена тема роботи.

Цитати і статистичні дані треба супроводжувати посиланням на джерело інформації.

Питання контрольної роботи висвітлюють лаконічно і послідовно, без повторів і відступів від основної теми.

Список використаної літератури повинен містити законодавчі та нормативні акти із зазначенням їх номера і дати, з якої вони набрали юридичну силу. Ці джерела подають у хронологічному порядку, а підручники, посібники, монографії, статті з періодичних видань — в алфавітному із зазначенням прізвища та ініціалів автора, назви книжки чи статті, місця видання, назви видавництва, року видання та обсягу друкованого джерела інформації.

Розв'язання задачі слід супроводжувати поясненням і посиланням на джерело інформації, яке підтверджує правильність наведеного алгоритму розв'язання (підручник, посібник, нормативний акт НБУ).

Контрольну роботу виконують у рукописному, друкованому або комп'ютерному варіанті розбірливо, грамотно, без скорочень (окрім загальноновизнаних). Сторінки мають бути пронумеровані.

Обсяг контрольної роботи в рукописному варіанті — 20–30 сторінок учнівського зошита або 10–15 сторінок друкованого тексту. Друкований чи комп'ютерний варіант роботи оформляють згідно з вимогами державного стандарту.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Критерії, види й методи фінансово-економічного аналізу банківської діяльності.
2. Послідовність проведення аналізу фінансового стану банку.
3. Сучасні технології аналізу активів і пасивів банку.
4. Аналіз доходів, витрат і прибутковості.
5. Аналіз ліквідності й платоспроможності банку.
6. Аналіз ризику банківської діяльності.
7. Аналіз економічних нормативів комерційних банків.
8. Аналіз надійності банку на основі рейтингової системи.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Банківське кредитування малого й середнього бізнесу: механізм і місце в стратегії управління банком.
2. Банківський ринок: його дослідження й аналіз.
3. Вплив грошово-кредитної політики на розвиток реального сектора економіки України.
4. Зміст і ціль конкурентоспроможності комерційного банку.
5. Інструменти банківського маркетингу.
6. Інструменти грошово-кредитної політики Центрального банку й використання їх в Україні.
7. Комунікаційна стратегія комерційного банку і її інструменти.
8. Кредитний ризик і кошти захисту від нього.
9. Кредитні відносини і їхня роль у розвитку агропромислового комплексу України.
10. Макроекономічна роль НБУ як фінансового агента уряду.
11. Макроекономічна роль НБУ як органа валютного регулювання й контролю.
12. Маркетингова роль комерційного банку.
13. Менеджмент інвестиційного портфеля банку.
14. Менеджмент кредитного портфеля банку.
15. Менеджмент ресурсів комерційного банку.
16. Менеджмент банківських послуг і його розвиток в Україні.
17. Менеджмент капіталу комерційного банку.
18. Міжбанківський кредитний ринок України: реформування й перспективи розвитку.
19. Місце кредитів міжнародних фінансово-кредитних організацій у стратегії комерційних банків України.
20. Місце кредитування населення в стратегії керування комерційним банком.
21. Місце й роль кредитних союзів на фінансовому ринку України.
22. Місце фінансового аналізу банку у формуванні його стратегії.
23. Оцінка кредитоспроможності позичальника і її місце в стратегії управління комерційним банком.
24. Прибутковість банківської діяльності: аналіз стану й стратегія управління.
25. Правова стратегія комерційного банку.
26. Процентна політика: роль і місце в стратегії комерційних банків.
27. Розвиток форм забезпечення банківських кредитів в Україні.

28. Роль депозитної політики банку у формуванні банківських ресурсів.
29. Роль довгострокового кредитування інвестиційних проектів для економіки України.
30. Система міжбанківських розрахунків в Україні: становлення й розвиток.
31. Система міжнародних розрахунків: становлення й розвиток в Україні.
32. Становлення і розвиток системи електронного грошового обігу в Україні.
33. Споживче й іпотечне кредитування в Україні.
34. Становлення і розвиток ефективної системи банківського регулювання й нагляду в Україні.
35. Стратегічне планування в комерційному банку.
36. Стратегія комерційного банку на ринку банківських послуг.
37. Стратегія управління ліквідністю комерційного банку.
38. Управління активами комерційного банку.
39. Керування банківськими ризиками.
40. Стан і перспективи розвитку вексельного обігу в Україні.
41. Управління наявним обігом в Україні.
42. Управління діяльністю комерційного банку в сфері міжнародних кореспондентських відносин.
43. Управління діяльністю комерційного банку в сфері розрахунків за імпорт.
44. Управління кредитним ризиком.
45. Управління процентним ризиком.
46. Керування валютним ризиком.
47. Управління ліквідністю й дохідністю комерційного банку.
48. Управління пасивами комерційного банку.
49. Управління процесом банківського кредитування.
50. Формування клієнтської бази комерційного банку.
51. Цінова стратегія комерційного банку.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття й значення банківського аналізу.
2. Види аналізу діяльності банку.
3. Предмет й об'єкти аналізу банківської діяльності.
4. Зміст і функції аналізу банківської діяльності.

5. Принципи аналізу банківської діяльності.
6. Методи аналізу банківської діяльності.
7. Джерела аналітичної інформації для проведення аналізу банківської діяльності.
8. Склад банківських ресурсів.
9. Характеристика притягнутих коштів банку.
10. Порівняльний і кількісний аналіз структури притягнутих коштів.
11. Групування коштів на рахунок клієнтів за строком.
12. Аналіз структури активних операцій банку.
13. Оцінка економічної доцільності й ризику окремих активних операцій.
14. Оцінка частки наданих позичок щодо притягнутих банком коштів.
15. Групування кредитних вкладень за строком.
16. Відсотки й непроцентні доходи банку.
17. Відсотки й непроцентні витрати банку.
18. Поняття прибутковості й рентабельності банку.
19. Визначення й аналіз показників дохідності банку.
20. Політика банку щодо підтримки оптимального рівня ліквідності.
21. Поняття ліквідності й платоспроможності банку.
22. Характеристика факторів, які впливають на ліквідність банку.
23. Первинні й вторинні резерви ліквідності банку.
24. Визначення й аналіз платоспроможності банку.
25. Визначення й аналіз показників ліквідності банку.
26. Планування рівня ліквідності банку.
27. Аналіз впливу на банк основних зовнішніх ризиків.
28. Класифікація й характеристика основних зовнішніх ризиків.
29. Аналіз кредитного ризику й керування їм.
30. Методичні основи управління процентним ризиком.
31. Аналіз рівня процентного ризику.
32. Виконання нормативних показників капіталу комерційними банками України.
33. Виконання нормативних показників ліквідності комерційними банками України.
34. Виконання нормативних показників ризику комерційними банками України.

35. Виконання нормативних показників відкритої валютної позиції уповноваженими банками.
36. Аналіз показників рентабельності банку в Україні.
37. Аналіз показників продуктивності роботи.
38. Оцінка результативності й ефективності банківського менеджменту на підставі методики
39. Система рейтингу CAMEL, її загальна характеристика.
40. Система рейтингу CAMEL й аналіз капіталу.
41. Система рейтингу CAMEL й аналіз якості активів.
42. Система рейтингу CAMEL й аналіз ефективності роботи банку.
43. Система рейтингу CAMEL й аналіз ліквідності.
44. Система рейтингу CAMEL й аналіз менеджменту.
45. Визначення структурного рейтингу комерційного банку за системою CAMEL.
46. Методика проведення аналізу банківської діяльності.
47. Функції власного капіталу банку.
48. Взаємозв'язок понять “ліквідність банку” й “ліквідність балансу”.
49. Капітал першого й другого рівня, його аналіз.
50. Основні напрями аналізу економічних нормативів комерційних банків в Україні.
51. Послідовність проведення аналізу фінансового стану банку.
52. Аналіз надійності банку на основі опублікованої звітності.
53. Методика проведення експрес-аналізу.
54. Характеристика системи аналітичних коефіцієнтів.
55. Аналіз надійності банку на основі рейтингової системи.
56. Принципи складання рейтингу.
57. Закордонний досвід рейтингової системи CAMEL.
58. Показники достатності капіталу за системою CAMEL на основі зарубіжного досвіду.
59. Показники достатності якості активів за системою CAMEL на основі закордонного досвіду.
60. Показники дохідності за системою CAMEL на основі закордонного досвіду.
61. Показники ліквідності за системою CAMEL на основі закордонного досвіду.
62. Зведений рейтинг CAMEL.

63. Рейтинг “Вісті”.
64. Аналіз надійності банків НБУ.
65. Підходи до аналізу комерційних банків НБУ.
66. Розподіл активів за ступенями ризику.
67. Аналіз формування резервів.
68. Аналіз ефективності інвестиційної діяльності банку.
69. Аналіз виконання платіжних зобов'язань банку.
70. Закордонний досвід аналізу діяльності банку.

Завдання для модульного контролю

Завдання для модульного контролю складаються з трьох питань:

- для першого модуля завдання має теоретичне питання, одне тестове завдання (п'ять тестових питань) і одну задачу;
- для другого модуля завдання має теоретичне питання, одне тестове завдання (п'ять тестових питань) і одну задачу.

Порядок організації поточного оцінювання знань студентів заочної форми навчання

Для досягнення мети та завдань вивчення дисципліни студенти повинні виконати запланований навчальним планом обсяг аудиторних занять (прослухати лекції та прийняти участь у семінарських заняттях), пройти поточний контроль шляхом виконання домашньої контрольної роботи.

Загальна оцінка результатів поточного контролю

Результати поточного контролю включають всі його складові і оцінюються як задовільні при наявності задовільних оцінок за виконання завдань на семінарських заняттях (для студентів денної форми навчання), виконання домашньої контрольної роботи (для студентів заочної форми навчання) та модульних завдань. Якщо за результатами поточного контролю знань студент одержав незадовільні оцінки, він не допускається до іспиту.

У разі невиконання завдань поточного контролю знань з поважних на це причин студент має право з дозволу декана скласти їх до останнього семінарського заняття. Порядок складання визначає викладач, що веде семінарські заняття.

Порядок організації підсумкового оцінювання знань студентів

Підсумковий контроль та оцінювання знань студентів здійснюється у формі іспиту. Іспит проводиться у письмовій формі за білетами, укладеними на основі навчальної програми дисципліни та затвердженими кафедрою.

Оцінювання знань студентів, що складають іспит, здійснюється за 100-бальною системою з (урахуванням оцінок проміжного контролю) та подальшим переведенням у традиційну чотирибальну систему для фіксації загальної оцінки в нормативних документах.

Максимальна кількість балів за єдиний (комплексний) білет становить 100 балів, у т. ч. за кожне питання — десять балів.

Під час оцінки відповіді на окреме питання додатково враховуються і впливають на підсумкову суму балів за це питання допущені недоліки та помилки, якими вважаються:

- неохайне оформлення роботи (незагальноприйняті скорочення, незрозумілий почерк, використання олівців замість чітких чорнил) (мінус 5 балів);
- неточності у назвах окремих економічних категорій та понять (мінус 5 балів).

Критерії оцінювання відповіді на теоретичні питання у білеті

Основна диференціація балів проводиться за шкалою: 10, 5, 0 балів.

Повна відповідь на питання, яка оцінюється в 10 балів, повинна відповідати таким вимогам:

- 1) розгорнутий, вичерпний виклад змісту;
- 2) повний перелік необхідних для розкриття змісту питання економічних категорій і законів;
- 3) виявлення творчих здібностей у розумінні, викладенні й використанні навчально-програмного матеріалу;
- 4) здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та самостійно робити логічні висновки й узагальнення; знання передумов створення таких теорій та еволюції поглядів основних представників;
- 5) уміння користуватись методами наукового аналізу економічних явищ, процесів і характеризувати їх риси та форми виявлення;
- 6) демонстрація здатності висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на питання;

7) використання актуальних фактичних та статистичних даних, знань дат та історичних періодів, які підтверджують тези відповіді на питання;

8) знання необхідних законів і нормативних матеріалів України, міжнародних та міждержавних угод з обов'язковим на них посиланням під час розкриття питань, які того потребують;

9) знання точних назв та функцій національних та міжнародних кредитно-фінансових установ, історії їх створення і ролі при вирішенні проблем, які ставляться у конкретному питанні;

10) засвоєння основної та додаткової літератури.

Відповідь на питання оцінюється в 5 балів, якщо:

1) стосовно відповіді на найвищий бал не з'ясовано *хоча б одного* з пунктів, вказаних вище (якщо він явно потрібний для вичерпного розкриття питання) *або*, якщо:

2) при розкритті змісту питання в цілому правильно за зазначеними вимогами зроблені значні помилки при:

а) використанні цифрового матеріалу;

б) посиланні на конкретні історичні періоди та дати;

в) формулюванні назв, зазначених фінансових та кредитних установ та завдань, які перед ними ставляться, а відносно міжнародних (особливо учасником яких є Україна) — у переліку країн-учасниць;

г) визначення авторства і змісту в цілому правильно зазначених теоретичних концепцій, що спотворює логіку висновків під час відповіді на конкретне питання.

Відповідь на питання оцінюється в 0 балів, якщо:

1) стосовно відповіді на найвищий бал не розкрито *три чи більше* пунктів, зазначених у вимогах до нього (якщо вони явно потрібні для вичерпного розкриття питання);

2) одночасно є *два чи більше* типів недоліків, які окремо характеризують критерій оцінки питання в 5 балів;

3) висновки, зроблені під час відповіді, не відповідають правильним чи загальноновизнаним, немає доказів від супротивного;

4) характер відповіді дає підставу стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді.

Критерії оцінювання відповіді на тест

За 75 %–100 % правильних відповідей — 10 балів. Від 50 % до 75 % правильних відповідей — 5 балів. Менше 50 % правильних відповідей — 0 балів.

Критерії оцінювання відповіді задачі

Максимально кожна задача оцінюється в 10 балів, якщо містить:

- правильну арифметичну відповідь на поставлену задачу;
- правильно зазначене теоретичне обґрунтування відповідного розрахунку;
- правильно вказані винятки із зазначеного правила та варіанти його використання в конкретних умовах;
- правильно вказана назва відповідного інструктивного матеріалу.

Оцінка 5 балів виставляється, якщо:

- неправильна арифметична відповідь на поставлену задачу;
- неправильно зазначене теоретичне обґрунтування (пояснення) відповідного розрахунку;
- неправильно вказані винятки із зазначеного правила та варіанти його використання в конкретних умовах;
- неправильно вказана назва відповідного законодавчого чи інструктивного матеріалу чи вжита назва застарілого матеріалу.

Мінімальна оцінка з урахуванням усіх можливих помилок — 0 балів за відповідне завдання.

З урахуванням вищевикладеного результати іспиту оцінюються в діапазоні від 0 до 60 балів. При цьому, якщо відповіді студента на екзамені оцінені менше ніж на 30 балів, він отримує незадовільну оцінку за результатами іспиту та незадовільну загальну підсумкову оцінку. В цьому разі отримані результати поточного контролю не враховуються.

Визначення загальної підсумкової оцінки з дисципліни

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з суми балів за результати поточного контролю знань (за умови, що студент набрав 20 балів і вище) та за виконання завдань, що виносяться на іспит (за умови, що студент набрав 30 балів і вище).

Переведення даних 100 бальної шкали оцінювання в 4-х бальну здійснюється в такому порядку:

Оцінка “незадовільно”	- менше 50 балів;
оцінка “задовільно”	- 50 — 64 балів;
оцінка “добре”	- 65 — 84 бали;
оцінка “відмінно”	- 85 — 100 балів.

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

1. Теоретичні основи аналізу банківської діяльності

1.1. Методологічні аспекти економічного аналізу діяльності комерційних банків

Економічний аналіз діяльності комерційного банку складається з трьох основних частин:

- аналізу балансового звіту;
- аналізу фінансової форми звітності;
- порівняльного аналізу.

Основними завданнями загального аналізу діяльності комерційного банку є:

- визначення джерел, якості і стабільності банківських прибутків;
- виконання усіх вимог, що стосуються ліквідності;
- підтримання стану адекватності й достатності капіталу.

Аналіз прибутковості, ліквідності й достатності капіталу банку дає можливість оцінити ефективність управління і таким чином визначити здатність банку до конкуренції на ринку банківських послуг, а також оцінити вплив макрофінансової політики на діяльність банківської системи.

Аналіз фінансової форми звітності — це процес, метою якого є оцінювання поточного і минулого фінансового стану банку та основних результатів його діяльності. При цьому першочерговими є загальна оцінка та прогноз майбутніх результатів діяльності банку.

Під час аналізу використовуються кварталні або річні дані прибутків і видатків, підраховуються середні показники ключових категорій балансової звітності за певний період і визначаються:

- стан надходжень — через прибуток на середні активи і на капітал;
- коефіцієнт приросту ключових показників (кредитів, депозитів і капіталу) персоналу;
- середні процентні ставки, отримані і виплачені;
- вартість посередництва.

Зміст та основні напрями економічного аналізу діяльності банку

Економічний аналіз — один із найважливіших елементів усієї системи управління банківською діяльністю.

Процес управління складається з чотирьох взаємопов'язаних функцій, у кожній з яких аналіз відіграє певну функцію.

Планування — функція передбачення майбутніх тенденцій, встановлення цілей і визначення стратегії та політики досягнення їх. За своєю суттю планування дає відповідь на такі питання:

1. Загальна політика банку, тобто визначаються цілі, пріоритети і методи роботи банку, його сильні і слабкі сторони з метою встановлення реальних можливостей банку; складові банківської політики — кредитна, депозитна, інвестиційна, процентна політика?

2. З'ясувати фактичний стан досліджуваного явища (проведення аналізу стану банківської діяльності) — збір і узагальнення необхідної інформації; перетворення первинної інформації у вторинну, тобто проводиться аналітична робота — детальне вивчення зібраної інформації, розрахунок показників, що характеризують той чи інший процес, те чи інше явище, підведення підсумків зробленого аналізу.

3. Як досягти поставленої мети. За результатами проведеного аналізу виявляються приховані можливості, визначаються і вимірюються ступені впливу різноманітних факторів, причин та умов, обґрунтовуються управлінські рішення, формуються раціональні шляхи досягнення поставленої мети. Управлінські рішення повинні ґрунтуватися на точному розрахунку і всебічному аналізі. Жоден захід не слід здійснювати доти, доки не доведена його економічна обґрунтованість та ефективність. Аналіз є основою прогнозування і планування, тому що складання планів-прогнозів роботи банку, по суті, це прийняття рішень, що забезпечують розвиток банківської діяльності в майбутньому. Аналіз дає змогу підвищити рівень планування, зробити його науково обґрунтованим. Організація — функція створення певної структури з багатьох елементів для виконання планів і, отже, досягнення поставленої мети (постановка і виконання конкретних завдань).

Мотивація — функція, що полягає в тому, аби члени організації виконували роботу відповідно до делегованих їм зобов'язань і зважаючи на план.

Контроль — це функція забезпечення організацією своїх цілей. Досягнення поставленої мети забезпечується шляхом:

1) встановлення стандартів для всіх структурних одиниць на всіх етапах, тобто точного визначення цілей, які повинні бути досягнуті у певний проміжок часу, а також доведення до підрозділів директив і рекомендацій, якими їм необхідно керуватися в роботі. Встановлення стандартів базується на планах, розроблених у процесі планування;

2) систематичного контролю за дотриманням планів-прогнозів, вимірювання та оцінки того, що досягнуто, і порівняння його з очікуваним результатом; в результаті цих дій керівництво одержує відомості не тільки про наявність досягнень і недоліків у роботі, але й про їх причини;

3) коригування плану і виправлення відхилень; одна з можливих дій — перегляд цілей, щоб вони стали більш реальними і відповідали ситуації.

Таким чином, аналіз діяльності банку — це система спеціальних знань, яка пов'язана з комплексним дослідженням банківської діяльності і тенденцій її розвитку; із визначенням ступеня впливу різноманітних факторів, причин та умов; із науковим обґрунтуванням планово-прогнозних завдань та управлінських рішень, що забезпечують досягнення поставленої мети, і систематичним контролем за їх виконанням; із вимірюванням та оцінюванням результатів виконаної роботи і пошуком резервів подальшого підвищення її ефективності. Аналіз банківської діяльності є одним з найважливіших напрямів економічної роботи і вирішує такі завдання:

- дає точну оцінку стану об'єкта дослідження і показує, наскільки він відрізняється від належного;
- розкриває можливості і шляхи зміни стану об'єкта з фактичного на належний;
- готує матеріали до вибору оптимального управлінського рішення і сприяє його виконанню.

Предметом аналізу банківської діяльності є фінансово-господарська діяльність банків на макро- та мікрорівні, яка досліджується з метою пізнання механізму дії економічних законів і важелів на розвиток цієї діяльності та використання їх для вдосконалення управління і підвищення ефективності банківської роботи.

Об'єктами аналізу є окремі явища і процеси, які становлять комерційну діяльність кожного окремого банку та їх груп (за тери-

торіальною, функціональною чи будь-якою іншою ознакою). Всі об'єкти аналізу відображаються у показниках.

Основним напрямом аналізу банку є аналіз його фінансово-господарської діяльності, а саме: аналіз банківських операцій — активних та пасивних. Дослідження слід почати з пасивних операцій, що характеризують джерела коштів і природу фінансових зв'язків банку, оскільки саме пасиви великою мірою визначають умови, форми і напрями використання банківських ресурсів, тобто склад і структуру активів.

Не менш важливим є й аналіз напрямів використання ресурсів банку: на які цілі, у якому обсязі і кому вони надаються. Аналіз фінансових результатів містить у собі аналіз банківських доходів і їх складових, видатків і складових елементів прибутку.

Аналіз фінансової стійкості банку — одна з вирішальних умов його існування й активної кредитно-розрахункової діяльності. Тому при аналізі фінансового стану банку необхідно:

- охарактеризувати стан коштів банку;
- проаналізувати фінансовий стан із погляду короткострокової перспективи (ліквідність банку);
- дати оцінку платоспроможності банку;
- вивчити ступінь ризику активів банку.

Аналіз даних синтетичного обліку містить у собі аналіз:

- банківського балансу і позабалансових статей;
- оборотно-сальдової відомості;
- звітів про фінансові результати;
- касових, бухгалтерських і операційних журналів та інших реєстрів синтетичного обліку;
- інших відомостей та зведених форм звітності.

Аналіз даних аналітичного обліку містить в собі аналіз усіх первинних документів банку. Основними реєстрами аналітичного обліку є:

- особові рахунки;
- картки;
- примірники документів.

Аналіз дотримання нормативно-правової бази являє собою централізоване управління і регулювання діяльності комерційного банку з боку центрального банку і фінансових органів (органів по-

даткової інспекції). При цьому можуть використовуватися як прямі (організаційні), так і непрямі (економічні) методи впливу.

Організаційні — прямі обмеження, ліміти або заборони центрального банку щодо кількісних і якісних параметрів діяльності комерційного банку. Економічні — методи, використання яких справляє непрямий вплив на діяльність комерційних банків (стимулювання й обмеження). Існує три основних групи економічних методів:

- податкові;
- нормативні — нормативи, відрахування та коефіцієнти;
- коригувальні — можливість центрального банку шляхом своїх операцій справляти стимулюючий або обмежувальний вплив на комерційні банки, залежно від ситуації.

Основні методи й прийоми, що використовуються в аналітичній роботі банку

Метод банківського аналізу — це спосіб системного комплексного вивчення, вимірювання та узагальнення діяльності банку. Він передбачає:

1. Всі явища і процеси вивчати у безперервному русі, змінах та розвитку (в динаміці). Звідси випливає необхідність постійних порівнянь, що забезпечує якісну оцінку діяльності банку.

2. Будь-який процес або явище розглядати як єдність і боротьбу протилежностей, що зумовлює перехід діяльності банку з одного стану в інший.

3. Вивчення банківської діяльності має проводитися з урахуванням усіх зв'язків і залежностей, оскільки жодне явище не може бути до кінця зрозумілим, якщо його взяти ізольовано. Чим детальніше досліджуються взаємозв'язки, тим точніші результати аналізу, причому особливу вагу мають причинні зв'язки, тобто наявність одних явищ, які неминуче породжують інші.

4. Не тільки встановлення причинних зв'язків і залежностей, але й вимірювання ступеня їх впливу, що робить аналіз точним, а його висновки — обґрунтованими.

Критерії і види банківського аналізу

Розкриттю змісту аналізу сприяє його класифікація за кількома ознаками. За аспектами дослідження аналіз буває:

1. Загальний фінансово-економічний, що розкриває зміст фінансових показників, які характеризують діяльність банку в цілому.

2. Операційно-вартісний аналіз поглиблює дослідження доходності банку і дає уявлення про вартість і рентабельність (чи збитковість) конкретних операцій, дає можливість оцінити значення кожного виду операцій у формуванні прибутку банку і виробити основні напрями грошово-кредитної політики банку стосовно конкретних контрагентів з метою збільшення доходу.

3. Дослідження проводиться на підставі загальної суми балансу, співвідношення розмірів депозитів і кредитів, власних і залучених коштів, а також частки міжбанківських операцій у загальному обсязі ресурсів і вкладень. Внаслідок функціонального аналізу виявляються можливості оптимального поєднання прибутковості і ліквідності банківських операцій шляхом вилучення непотрібних і пошуку прогресивніших способів їхнього виконання.

4. Структурний аналіз дає змогу вивчити діяльність банку, структурувавши його операції, доходи, видатки, прибуток за різними ознаками. Види структурного аналізу:

- ідентифікаційний — за термінами, за клієнтами, за видами операцій, за видами доходів і видатків тощо;
- агрегаційний — горизонтальний, вертикальний, кумулятивний (накопичення, підсумовування);
- інтерактивно-структурний (із повторним обліком);
- структурно-ієрархічний (частковий).

5. Аналіз ефективності організації управління вивчає управлінську систему — організацію управлінського апарату і рух інформаційних потоків з метою вдосконалення його структури, підвищення кваліфікації його працівників та оптимізації взаємозв'язків між ними.

За обсягом досліджуваних питань аналіз поділяється на повний, тематичний і селективний.

Повний аналіз охоплює всі сторони діяльності аналізованого об'єкта і всі його зовнішні та внутрішні зв'язки, звичайно, повторюються із заздалегідь визначеною періодичністю.

Тематичний аналіз проводиться за вужчою програмою, тобто щодо вузького кола питань, з метою виявлення можливостей поліпшення окремих сторін діяльності комерційного банку. Цей аналіз має разовий характер.

Селективний аналіз аналогічний тематичному, але проводиться вибірково, тільки щодо тих елементів діяльності банку, які становлять найбільший інтерес у цій ситуації.

Методичні основи аналізу активів та пасивів банку

Активи банку — це накопичені протягом діяльності банку ресурси, які в майбутньому приносять економічну вигоду і сприяють припливу грошових коштів у банківську установу. До активів банку належить касова готівка, банківські депозити, цінні папери, нерухомість й інші об'єкти власності, що мають грошову оцінку.

До складу активів відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності входять:

- кошти і залишки на рахунках у НБУ;
- казначейські та інші векселі;
- урядові й інші цінні папери, збережені для наступних операцій з ними;
- розміщення засобів в інших банках, позички й аванси;
- інші розміщення на грошовому ринку;
- позички й аванси клієнтам;
- інвестиційні цінні папери.

Пасиви комерційних банків є основою для здійснення ними активних операцій і визначають масштаби їх розвитку. Пасиви банку можна визначити як всі грошові вимоги, що виставляють банку, які відбиваються в балансовому звіті, крім вимог його власників. Одночасно структура і якість активів обумовлюють структуру пасивів і різноманітність депозитних інструментів.

До складу пасивів відповідно до МСФЗ належать:

- депозити інших банків;
- інші депозити грошового ринку;
- суми заборгованості іншим вкладникам;
- депозитні сертифікати;
- прості векселі та інші пасиви, підтвержені документально;
- інші позикові засоби банку.

Активи і пасиви банку відбиваються у відповідних розділах балансу і відповідно до правил ведення бухгалтерського обліку в банках України, структуру активів і пасивів банків можна відобразити схематично (рис. 1.1).

Найбільш зручний метод класифікації активів і пасивів банку — це їх угруповання за характером походження й розташування в порядку ліквідності, що може збігатися зі строком їх погашення. Коротко-

АКТИВИ БАНКУ	ПАСИВИ БАНКУ
Грошові кошти та залишки в НБУ	ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, і цінні папери, емітовані Національним банком України	Кошти банків та клієнтів
Кошти в інших банках за вирахуванням резервів	Ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
Цінні папери в торговому портфелі банку	Боргові цінні папери, емітовані банком
Цінні папери в портфелі банку на продаж за вирахуванням резервів	Нараховані витрати до сплати
Чисті кредити та заборгованість клієнтів	Інші зобов'язання
Цінні папери в портфелі банку до погашення	ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ
Інвестиції в асоційовані й дочірні компанії	Статутний капітал
Основні засоби та нематеріальні активи	Капіталізовані дивіденди
Чисті нараховані доходи до отримання	Акції, що викуплені в акціонерів
Інші активи	Емісійні різниці
	Резерви та фонди банку
	Прибуток

Рис. 1.1. Структура активів та пасивів банку

строкові й довгострокові статті в балансі банку не подаються окремо, адже більшість активів і пасивів банку може бути реалізовано або погашено в найближчому майбутньому.

До активів миттєвої ліквідності (високоліквідних) належать: готівка і прирівняні до неї кошти, кошти на рахунках у центральному банку, державні боргові зобов'язання, кошти на коррахунках, вкладення в облігації внутрішньої валютної позики, за відрахуванням коштів, які надходять на оплату валютних акцій, і коштів, які надходять на коррахунки банку від реалізації цінних паперів. Ці кошти належать до ліквідних, оскільки підлягають у разі потреби негайному вилученню з обороту банку.

До складу ліквідних активів належать, окрім перерахованих високоліквідних активів, усі кредити, видані кредитною організацією в національній та в іноземній валютах, із терміном погашення протягом найближчих 30 днів (крім пролонгованих хоча б один раз і знову виданих кредитів на погашення раніше виданих позичок), а також інші платежі на користь кредитної організації, які підлягають перерахуванню протягом найближчих 30 днів (дебітори, а також суми переплати, які підлягають поверненню кредитній організації на звітну дату з фонду обов'язкових резервів).

До активів довгострокової ліквідності належать усі кредити, видані кредитною організацією в національній та іноземній валюті, із залишковим терміном погашення понад рік, а також 50 % гарантій і поручництв, виданих банком на термін дії понад рік, кредити прострочені, за відрахуванням позичок, гарантованих урядом, під заставу цінних паперів, під заставу дорогоцінних металів.

Пасивами банку називають джерела формування фінансових ресурсів. За своїм походженням пасиви неоднорідні, і складаються з капіталу та зобов'язань банку перед вкладниками та кредиторами. Капітал являє собою власні кошти банку, що належать засновникам або акціонерам, а зобов'язання — це чужі гроші, тимчасово надані власникам у розпорядження банку.

Переважну долю в загальній сумі банківських ресурсів комерційного банку займають залучені кошти. При цьому дуже важливо, щоб їх збільшення підтримувалося підвищенням рівня власних коштів, в іншому випадку банк може втратити платоспроможність та стати банкрутом.

Залучені кошти поділяються на депозити та інші. Під депозитом розуміють зобов'язання банку за тимчасово залученими коштами фі-

зичних та юридичних осіб за відповідну плату. До інших відносять кошти, які залучаються на міжбанківському ринку чи отримані за рахунок продажу на грошовому ринку довгострокових обов'язків. Аналіз залучених коштів починається з проведення порівняльного і якісного аналізу даних стосовно клієнтів і строків. Використовуються дані синтетичного та аналітичного обліку. Порівняльний аналіз проводиться в динаміці та з підстановкою до структури залучених коштів банків-конкурентів. Потім за допомогою кількісного аналізу структури залучених коштів визначається питома вага кожної підгрупи чи кілька підгруп у загальній сумі коштів. Структуру залучених коштів також треба проаналізувати з точки зору їх розміру. На думку спеціалістів, доля великих депозитів характеризує стабільність ресурсної бази. Підвищення долі великих депозитів знижує стабільність ресурсної бази банку.

Залучені кошти за ступенем ліквідності поділяються на такі групи:

- депозити до запитання;
- строкові депозити;
- кошти кредиторів;
- кошти від продажу цінних паперів;
- кредити інших банків.

Збільшення долі строкових депозитів покращує ліквідність банку і порівняно менше сприяє підвищенню його доходності. Підвищення долі депозитів до запитання приводить до протилежних результатів.

Незалежно від загальних макроекономічних умов господарювання, змін в економічній політиці формування ресурсної бази комерційних банків має першорядне значення, оскільки банки можуть здійснювати активні операції лише у межах наявних власних і залучених коштів. Тому саме пасивні операції передують активним, формують їх обсяги, динаміку, структуру і доходність, а організація формування ресурсної бази, забезпечення її стабільності на основі ефективного управління пасивами набувають важливого практичного значення.

Процеси концентрації банківського капіталу характеризуються тим, що рівень концентрації капіталу та прибутковість перебувають у тісній кореляційній залежності. Тому запроваджений розподіл банків за рівнем капіталізації на добре капіталізовані, достатньо капіталізовані, недокапіталізовані, значно недокапіталізовані та критично недокапіталізовані тісно пов'язаний з рівнем використання ресурсів та

показниками ліквідності і залежно від конкретної ситуації з метою запобігання кризовим явищам дозволяє використовувати уніфіковану систему запобіжних заходів.

Подальше дослідження взаємозв'язку проблем забезпечення фінансової стійкості, концентрації капіталу та капіталізації комерційних банків повинно базуватися на обґрунтуванні пропорцій вказаних складових відповідних процесів, визначення кількісних співвідношень, напрямів і механізмів, що забезпечують перехід банківської системи України на якісно новий рівень, що стимулюватиме розвиток реального сектора економіки і створить умови для стабільного конкурентного середовища у банківській сфері.

Частка працюючих активів у загальній сумі банківських активів у різноманітних країнах неоднакова. Вона залежить від особливостей фінансового ринку кожної країни. Очевидно, що наявність неприбуткових активів цілком закономірна для будь-якої сфери бізнесу, в тому числі, і для банківської діяльності. Частина банківських активів також повинна постійно перебувати як готівкові і безготівкові грошові кошти, що є резервом банківської ліквідності. Тому питання реструктуризації банківських активів з метою підвищення маси прибутку банку не може зводитись лише до ліквідації неробочих активів, а повинно розглядатись з позиції підвищення частки прибуткових активів.

Банки, в структурі пасивів яких частка депозитних і недепозитних коштів клієнтів є досить низькою, не мають можливості отримувати високі прибутки на свої активи і капітал. Таким чином, практика підтверджує, що формування прибуткових активів за рахунок коштів клієнтів банків є основним джерелом зростання банківського прибутку. Низька питома вага коштів клієнтів не дозволяє більшості банків нарощувати прибуткові активи. В умовах обмеженості фінансових ресурсів банки повинні розширяти спектр банківських послуг з метою підвищення обсягу комісійних доходів.

Недепозитні джерела фінансових ресурсів за рахунок своєї низької собівартості дозволяють банкам формувати кредитно-інвестиційний портфель з більшою прибутковістю. В той же час портфель, що формується за рахунок недепозитних ресурсів, переважно має короткостроковий характер, тому що дані ресурси практично повністю представлені залишками на поточних і розрахункових рахунках, а також на рахунках до запитання. Разом з тим, прибутковість портфеля прямо пропорційна терміну його дії. Таким чином, висока частка недепозитних ресурсів дозволяє банкам підтримувати поточну ліквідність, але

не завжди може сприяти істотному підвищенню прибутковості. Не всі банки, в структурі пасивів яких недепозитні рахунки клієнтів відіграють значну роль, істотно відрізняються високими показниками прибутковості активів. Але в той же час високі показники прибутковості окремих банків, які також відрізняються високою часткою недепозитних ресурсів у структурі пасивів свідчать, що на практиці залежно від характеру діяльності клієнта залишки на його рахунках можуть істотно впливати на прибуток банку.

Збільшення частки строкових депозитів покращує ліквідність банку і значно менше сприяє підвищенню його дохідності. Підвищення долі депозитів до запитання призводить до протилежних результатів. Найбільш поширеними видами залучених коштів в Україні є депозити юридичних та фізичних осіб, а також міжбанківські кредити. На основі аналізу структури ресурсної бази можна оцінити значимість кожного джерела залучених коштів, а також їх динаміку. Одержана інформація дозволяє зробити висновки щодо політики банку: збільшуючи обсяги своїх операцій, банк провадить агресивну політику або ж тримається політики помірнього росту. Депозити до запитання є найбільш дешевим видом ресурсів, але їх надмірна частка в загальній масі банківських ресурсів призводить до пониження ліквідності банку. Якщо брати до уваги світовий досвід, то ця частка не повинна перевищувати 30 % суми всіх залучених коштів. Якщо в складі залучених коштів мають перевагу міжбанківські кредити як один з найдорожчих видів ресурсів, тоді це призводить до залежності банку від ситуації на грошовому ринку. Тому, при оптимальній структурі залучених ресурсів, частка міжбанківських кредитів у ресурсній базі банку не повинна перевищувати 20 %. Аналіз структури залучених коштів закінчується виявленням темпів збільшення їх загальної суми та окремих її складових. Порівняння одержаних даних із темпами збільшення залучених коштів у банків-конкурентів за той же термін часу дозволяє зробити висновок про масштаби розширення діяльності банку щодо залучення грошових ресурсів.

1.2. Методичні основи аналізу доходів, витрат і прибутковості комерційного банку

Аналіз доходів, витрат і прибутковості дає можливість вивчити результати діяльності комерційного банку, а отже, і оцінити його ефективність як комерційного підприємства.

Метою аналізу банківської діяльності з погляду її фінансових результатів є виявлення резервів росту прибутковості банку і на цій основі формулювання рекомендацій керівництву банку щодо проведення відповідної політики в сфері пасивних і активних операцій.

При аналізі доходів банку на початку необхідно розрахувати загальну суму доходів банку, отриману їм за визначений період, із поділом її на види прибутків, що надійшли від проведення різних видів банківських операцій. Це дозволяє визначити пріоритетні види діяльності банку з огляду на питому вагу визначених статей доходів у їх загальній сумі. Валові доходи прийнято розділяти на процентні та непроцентні. До процентних доходів банку належать:

- відсотки отримані за позичками, виданими клієнтам (підприємствам);
- відсотки отримані за споживчими позичками;
- відсотки отримані за міжбанківськими кредитами і депозитами;
- доходи за залишками на кореспондентських рахунках;
- доходи від цінних паперів (процентні).

До непроцентних доходів банку належать:

- доходи від інвестиційної діяльності (дивіденди за цінними паперами, доходи від участі в спільній діяльності підприємств і організацій і т. д.);
- доходи від валютних організацій;
- доходи від отриманих комісій і штрафів;
- інші доходи.

При аналізі банківських доходів визначається питома вага кожного виду доходу в їхній загальній сумі або відповідній групі доходів. Динаміка дохідних статей може дорівнюватися з попередніми періодами, у тому числі і за кварталами. Стабільний і ритмічний приріст доходів банку свідчить про його нормальну роботу і про кваліфіковане управління активними операціями банку.

Після проведення аналізу структурних доходів за укрупненими статтями варто більш детально вивчити структуру прибутків, що формують укрупнену статтю з невеликою питоною вагою в загальному обсязі доходів. При аналізі процентних прибутків банку використовуються також відносні показники, що дозволяють оцінити середній рівень прибутковості позичкових операцій у цілому і кожній групі позичок окремо. Такими показниками є:

- відношення валових процентних доходів до середніх залишків за всіма позичковими рахунками;
- відношення отриманих відсотків за короткостроковими позичками до середніх залишків за короткостроковими позичками;
- відношення отриманих відсотків за довгостроковими позичками до середніх залишків за довгостроковими позичками;
- відношення отриманих відсотків за окремими групами позичок щодо середніх залишків по досліджуваній групі і т. д.

Динаміка цих показників дає можливість оцінити, за рахунок яких позичкових операцій виросли процентні доходи. Аналіз непроцентних доходів дозволяє визначити, наскільки ефективно банк використовує некредитні джерела одержання доходів. При цьому аналізують за видами операцій і в динаміці. Важливим за значенням джерелом доходів комерційного банку є доходи, отримані від операцій з цінними паперами. Розмір доходів даного виду залежить від розміру і структури портфеля інвестицій і прибутковості різних видів цінних паперів. Доходи від валютних операцій банку також значною мірою впливають на його прибуток. Для аналізу прибутковості валютних операцій необхідно встановити обсяг угод кожного виду, суму доходів і витрат за ними. Дохід банку від валютних операцій визначається як співвідношення сумарного доходу за цим видом угоди за цей період до загального обсягу угод. До інших доходів належать комісійні. Щоб відшкодувати витрати, пов'язані з обслуговуванням рахунків клієнтів, більшість банків стягує плату. Комісійні можуть нараховуватися у відсотках від суми кожної операції або у твердій сумі, що сплачується періодично. При аналізі дохідної частини важливо виявити питому вагу операційних доходів.

Аналіз витрат здійснюється за тією ж схемою, що й аналіз його доходів. Валові витрати можна розділити на процентні та непроцентні.

Процентні витрати включають:

- відсотки сплачені за депозитами підприємств;
- відсотки сплачені за депозитами населення;
- відсотки сплачені за міжбанківськими кредитами і депозитами;
- відсотки сплачені за залишками на розрахункових рахунках клієнтів.

Непроцентні витрати включають:

- комісійні (за послугами і кореспондентським відношенням);
- витрати за операціями із цінними паперами;
- витрати за операціями на валютному ринку;

- заробітна плата й інші витрати (нарахування на фонд оплати праці, премії і т. д.);
 - інші операційні й адміністративні витрати (оренда й утримання помешкань, різні податки, витрати на рекламу, охорону і т. д.)
- Витрати банку на утримання і експлуатацію будинків і устаткування, оплату персоналу і соціальну допомогу мають порівняно постійний характер. Їх питома вага в загальній сумі витрат банків, як правило, дуже значна. Зріст операційних витрат не тільки відбиває несприятливий стан кон'юнктури ринку, на якому банки залучають ресурси, але і може свідчити про погіршення управління активно-пасивними операціями.

У ході виконання аналізу витрат банку необхідно не тільки проаналізувати в динаміці абсолютні і відносні розміри витрат (у цілому і за групами витрат), але і виділити основні причини, що вплинули на їх рівень, із тим, щоб прийняти необхідні управлінські рішення, які б дозволили знизити витрати банку, що, у свою чергу, буде сприяти поліпшенню структури ресурсної бази, тобто збільшенню частки розрахункових рахунків і інших депозитних рахунків клієнтів і скороченню частки дорогих депозитних інструментів (наприклад, міжбанківських кредитів), і оптимальному скороченню непроцентних витрат.

Прибуток — це основний показник результативності роботи банку. Кількісний і якісний аналіз прибутковості робиться з метою з'ясування фінансової стійкості банку й оцінювання ефективності його роботи за визначений період часу.

Одним із підходів до оцінки рівня прибутковості банку є виявлення сформованої тенденції зростання прибутку банку. Така форма аналізу прибутку можлива на основі даних за кілька років. Позитивна оцінка рівня прибутковості дається в тому випадку, коли склалася тенденція її росту в основному за рахунок процентної маржі і непроцентних прибутків. Негативний висновок про прибутковість банку може бути зроблений, якщо позитивні тенденції зростання прибутку пов'язані в основному з прибутками від операцій на ринку цінних паперів, із непередбаченими прибутками, а також із відстрочками щодо сплати податків.

Різниця між доходами і витратами комерційного банку є його валовим прибутком (валовий дохід). Показник валового прибутку, без обліку сплати податків і розподілу залишкового прибутку, дає характеристику ефективності діяльності комерційного банку.

1.3. Методичні основи аналізу ліквідності і платоспроможності

Економічні терміни “ліквідність” і “платоспроможність” у сучасній економічній літературі часто змішуються, часом підмінюючи один одного. Справді, поняття, що позначаються цими термінами, дуже схожі, але між ними і велика різниця. Якщо перше є внутрішньою функцією суб'єкта підприємництва, що сам вибирає форми і методи підтримання своєї ліквідності на рівні встановлених або загальноприйнятих норм, то друге, як правило, стосується функцій держави. Згідно з міжнародними банківськими стандартами активи банку за ступенем їх ліквідності можна поділити на три групи. Перша група. Ліквідні кошти термінової готовності або першокласні ліквідні кошти (високоліквідні активи). Це — каса, кошти на коррахунках у Центральному та інших банках, першокласні векселі та державні цінні папери. Внаслідок недостатнього розвитку фінансово-кредитного ринку України на цьому етапі його становлення векселі та державні цінні папери вважаємо за доцільне віднести до другої групи ліквідних коштів. Друга група — це ліквідні кошти в розпорядженні банку, які можуть бути перетворені в грошові кошти. Мова про кредити та інші платежі на користь банку з терміном виконання в найближчі 30 діб, умовно реалізовані цінні папери, зареєстровані на біржі та інші цінності, включно з нематеріальними активами.

Третя група — неліквідні активи. Це прострочені кредити і ненадійні борги, будівлі та споруди, які належать банку і відносяться до основних фондів. Певним чином сюди треба віднести й банківські кредити. Для багатьох видів кредиту немає вторинного ринку. Єдиний засіб перетворення цих кредитів у готівку — повернення їх після настання строку погашення. Поступове повернення основної суми боргу шляхом щомісячних платежів значно підвищує ліквідність кредитного портфеля, але досягти його повної ліквідності дуже важко.

Ця методика групування банківських активів в українській банківській системі знайшла відображення в методиці групування активів банківського балансу:

1. Високоліквідні активи:

- каса і коррахунок в НБУ (в т. ч. в національній валюті та в іноземній валюті);
- коррахунки в інших банках (в т. ч. в національній валюті та в іноземній валюті).

2. Ліквідні активи:

- кредити, видані банком (в т. ч. короткострокові, довгострокові та в іноземній валюті);
- міжбанківські кредити;
- цінні папери, паї, акції, куплені банком.

3. Низьколіквідні активи:

- основні засоби і капітальні вкладення;
- дебітори;
- міжфілійні обороти;
- інші активи (в т. ч. валютна позиція банку; кошти, відвернені за рахунок прибутку).

Ліквідність банку — це його здатність забезпечувати вчасне та повне виконання грошових зобов'язань. Ліквідність банківських установ визначається збалансованістю активів і пасивів та відповідністю строків розміщення активів строкам залучення пасивів згідно з банківським балансом. Баланс комерційного банку вважається ліквідним, якщо його стан дозволяє за рахунок швидкої реалізації коштів за активом покривати термінові зобов'язання за пасивом. Можливість швидкого перетворення активів банку в грошову форму для виконання власних зобов'язань обумовлена рядом факторів, серед яких основним є саме відповідність термінів та обсягів розміщення фінансових ресурсів термінам та обсягам їх залучення. Отже, банк вважається ліквідним, якщо суми його грошових коштів, які можливо швидко мобілізувати з інших джерел, дозволяють вчасно виконувати зобов'язання за пасивом. З метою підтримання своєї стабільності банк повинен мати певний ліквідний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути викликані змінами стану грошового ринку, фінансового стану клієнтів або банків-партнерів.

Ліквідність банку оцінюється шляхом розрахунку спеціальних показників. У міжнародній банківській практиці з цією метою використовуються коефіцієнти ліквідності. Це співвідношення різних статей активу балансу кредитної установи з певними статтями пасиву або навпаки — пасив з активами. Звичайно для оцінки ліквідності використовуються коефіцієнти короткострокової і середньострокової ліквідності. Вони розраховуються як відношення короткострокових або середньострокових ліквідних активів до відповідних за строками пасивів. Показники ліквідності в різних країнах мають різні назви, залежать від спеціалізації і розміру банків, впроваджуваної політики

в галузі кредиту. Показники мають неоднакові методики обрахування. З метою захисту інтересів клієнтів та забезпечення фінансової надійності комерційних банків відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” Національний банк встановив у грудні 1993 року економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків. Розглянемо більш детально систему цих економічних нормативів.

Платоспроможність банку

Платоспроможність — це достатність власного капіталу банку для покриття можливих збитків, пов'язаних із ризиком проведення активних операцій. Для визначення платоспроможності банку застосовуються показники: співвідношення власних і залучених коштів банку; співвідношення власних коштів і активів з урахуванням коефіцієнтів ризику. Співвідношення власних і залучених коштів визначає достатність капіталу банку, виходячи із загального обсягу діяльності, незалежно від розміру різноманітних ризиків. Показник має нормативне значення більше ніж 5,0 %.

Власні кошти банку або власний капітал складаються із основного та додаткового капіталу. Основний капітал включає фактично сплачений статутний фонд та інші фонди, які створюються банком за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні банку після сплати податків і обов'язкових платежів, нерозподілений прибуток минулих років. У разі, коли в статутному фонді банку є внески в іноземній валюті, до основного капіталу включається їх перерахунок у національній валюті на звітну дату. Додатковий капітал складається з фонду, який створюється у результаті переоцінки основних засобів, з фонду резервів для покриття кредитних і валютних ризиків та ризиків цінних паперів, з поточного прибутку. Окрему частину додаткового капіталу становить субординований капітал.

Для розрахунку платоспроможності використовується регулятивний капітал. Він визначається як різниця власного капіталу і відвернень капіталу. Власні кошти для визначення платоспроможності банку зменшуються на суму внесків до статутних фондів інших акціонерних товариств, підприємств та на кошти, перераховані банками підприємствам, установам і організаціям для участі в їхній господарській діяльності.

Залучені банком кошти складаються з:

- коштів на розрахункових поточних рахунках суб'єктів господарювання;
- коштів на коррахунках банків-кореспондентів;
- внесків та депозитів суб'єктів господарювання;
- внесків та депозитів населення;
- кредитів, отриманих від інших банків;
- коштів, отриманих від інших кредиторів.

Другий показник платоспроможності — співвідношення власних коштів банку і активів визначає достатність капіталу банку для проведення активних операцій з урахуванням ризиків, що характерні для різноманітних видів банківської діяльності. Нормативне значення показника — більше ніж 10,0 %. Активи банку при визначенні його платоспроможності підсумовуються з урахуванням ризиків щодо відповідних активів.

Загальна сума зобов'язань будь-якого позичальника (фізичної або юридичної особи) перед банком у результаті надання ним одного або кількох кредитів не повинна перевищувати 25 % власних коштів банку. Позичальники, які мають спільних засновників, акціонерів, учасників, загальна частка яких у статутному фонді банку перевищує 35 %, включаються в розрахунок як один позичальник.

1.4. Методичні основи аналізу банківських ризиків

На практиці банківської діяльності в Україні управлінню ризиками практично не приділяється уваги, що і стало однією з причин стрімкого банкрутства великої кількості створених банків. Позначилася незатребуваність наукової думки в умовах диктату планового господарства СРСР, а значить, і відсутність у вітчизняній практиці науково обгрунтованої концепції управління ризиками банку, а в банках України — функціональних підрозділів, що займаються питаннями управління банківськими ризиками. Економічні ж нормативи, встановлені Національним банком України (НБУ), є лише індикатором турботи. Вони попереджують про тенденцію руху банку до збитків, а отже, до банкрутства. Однак вони не розкривають достатню причин явищ, що відбуваються, і подій. Тому всебічний аналіз банківських ризиків у відповідний період є інструментом для оперативного прийняття рішень — управління ризиками, а виходить, і управління ресурсами.

Ризик — подія, що полягає в реалізації технології в задані терміни з заданою ефективністю. Вартісне вираження цієї події — прибуток або витрати, що призводять до збитків або банкрутства. Економічна проблема “ризик-прибуток” характеризується умовою: чим нижче ризик, тим менша ймовірність одержати високий прибуток.

Отже, однією з основних проблем, що постала перед фахівцями в галузі банківської діяльності, є знання в галузі оцінки і управління ризиками, необхідні при ухваленні рішення, від якого залежить реалізація технологій і послуг. Ці знання допускають не тільки технічний супровід реалізованих технологій і послуг, що характерно для співробітників банку середньої і нижчої ланки, але, головним чином, інтелект фінансиста — здійснення всебічного аналізу ризику як окремо взятої технології, так і банку в цілому. Проблемі фінансових і банківських ризиків присвячена значна кількість робіт, однак вона як і раніше залишається актуальною і новою, особливо для країн СНД, де ринкові відносини перебувають у початковій стадії свого розвитку. У своїх роботах автори сукупно нараховують більш 100 різних видів ризиків, із якими сполучена діяльність банку, що свідчить про неоднозначність цієї проблеми і відсутність єдиного підходу до її розв’язання.

Банківська діяльність — це складна комбінація різних завдань (статистичних і динамічних, однорівневих і багаторівневих, однокритеріальних і багатокритеріальних, антагоністичних і неантагоністичних) із (не)можливістю проведення експерименту при ухваленні рішення в умовах визначеності (детермінованості), ризику і невизначеності факторів. Таке велике різноманіття завдань банківської діяльності вимагає правильності вибору відповідних критеріїв оптимальності, як наслідок, математичного апарату для моделювання ситуації.

У цій роботі на основі аналізу відомих публікацій зроблено спробу систематизації різних поглядів на проблему ризиків і їх оцінювання в банківській діяльності. Отримані результати припускається використовувати в подальших дослідженнях, спрямованих на розроблення концептуальної моделі управління банківською діяльністю в умовах ризику і невизначеності.

Класифікація ризиків

Банківські ризики класифікуються за тимчасовим критерієм: ретроспективний (минулий); поточний; перспективний (майбутній). Поточному ризику підлягають операції щодо видачі гарантій, акцеп-

ту, перекладних векселів, документарні акредитивні операції, продаж активу з правом регресу й ін. Але сама можливість оплати гарантії через визначений час, оплата векселів, здійснення акредитива за рахунок банківського кредиту піддає ці операції перспективному (майбутньому) ризику. При настанні часу оплати гарантії, якщо банк не врахував імовірність цих утрат, він несе і ретроспективний (минулий) ризик, тобто той ризик, котрий банк прийняв на себе безпосередньо при видачі гарантії. Аналіз розподілу ризику в часі грає дуже важливу роль для прогнозування майбутніх банківських витрат, для запобігання накладення ретроспективних (минулих) ризиків, а також для запобігання помилок у майбутній діяльності банку. Класифікація банківських ризиків за тимчасовим критерієм дозволяє віднести банківську діяльність до динамічних задач управління.

Аналіз класифікації ризиків показує, що зміна одного виду ризику викликає зміни майже усіх інших видів. Економічні і політичні ризики можуть бути і зовнішніми, і внутрішніми. Ці категорії ризиків тісно пов'язані між собою. Внутрішніми є ризики, обумовлені діяльністю самого банку, його клієнтів (позичальників) або його конкретних контрагентів. На їх рівень впливають ділова активність керівництва самого банку, вибір оптимальної маркетингової стратегії, політики, тактики й інші фактори. Зовнішніми є ризики, безпосередньо не пов'язані з діяльністю банку або його контрактної аудиторії (контрактна аудиторія банку — соціальні групи, юридичні і (або) фізичні особи, що виявляють потенційний і (або) реальний інтерес до діяльності конкретного банку. Це політичні, соціальні. Економічні, геофізичні й інші ситуації, що викликають втрати в банку і його клієнтів: війни, революції, нестійкість політичного режиму, націоналізація, скасування імпоротної ліцензії, загострення економічної кризи в країні й ін. Всі перераховані фактори обумовлюють деяку нестабільність або в політичній, або в економічній сферах і в зв'язку з цим створюють відповідний ризик. Елементами ризиків є: тип або вид банку; сфера впливу виникнення банківського ризику; склад клієнтів; метод розрахунку ризику; ступінь банківського ризику; розподіл ризику в часі; характер обліку ризику; можливість управління банківськими ризиками; засоби управління ризиками. До економічних зовнішніх ризиків банку, не пов'язаних безпосередньо з його діяльністю, зараховують: нестійкість валютних курсів, інфляцію, неплатоспроможність клієнта, банкрутство клієнта банку, відмова клієнта від платежу, несплата боргу у встановлений термін, зміна ціни товару клієнта

після укладення контракту, помилка в документах або товарах, зловживання клієнтів або розкрадання ними валютних засобів, виплата за підробленими банкнотами або чеками і т. ін.

Внутрішні ризики діляться на ризики основної і допоміжної діяльності. Перші являють собою найпоширенішу групу видів: кредитний, процентний, валютний, ризик щодо факторингових і лізингових операцій, ризик щодо розрахункових операцій банку, ризик щодо операцій банку з цінними паперами. Другі включають: втрати щодо формування депозитів, ризики щодо нових, нетрадиційних видах діяльності для цього банку, ризики банківських зловживань, ризики щодо забалансових операцій банку, ризик утрати позицій банку на ринку, ризик утрати репутації банку, складу його клієнтів, ризик зниження банківського рейтингу і т. п. Вони відрізняються від ризику щодо основної діяльності тим, що найчастіше мають лише умовну, непряму оцінку і виражаються в упущеній вигоді.

Не торкаючись поняття ризиків і їхніх визначень, аналіз класифікації ризиків дозволяє зробити наступні основні висновки.

1. Відсутня однозначність як у підході до класифікації ризиків, так і в розумінні причинно-наслідкового зв'язку, який викликає ризик. Будь-які дії суб'єкта господарської діяльності багато авторів класифікують як ризик. У зв'язку з цим банківські технології і послуги, що відрізняються ефективністю і періодом реалізації, а також явища і процеси (зовнішні і внутрішні), взаємозалежні з функціями банку, ототожнюють із ризиками. Ці невідповідності між розумінням ризику і чинниками, що викликають його, призводить не тільки до протиріч у визначенні понять різного виду ризиків, але і не дозволяє сформулювати математичну задачу управління ризиками банку.

2. Аналіз класифікації ризиків, зроблений різними авторами, дає змогу зарахувати банківську діяльність до класу динамічних завдань і виділити три загальних блоки формування банківських ризиків: технології та послуги; зовнішнє та внутрішнє середовище банку.

3. Ризики суб'єктів господарської діяльності, як правило, відображаються на зміні їх балансу. Якщо одним із вимог до балансу є його грошове вираження, тоді будь-який ризик у кінцевому результаті відображає зміну фінансового стану будь-якого суб'єкта господарської діяльності.

4. Аналіз досліджень показує, що для створення економіко-математичної моделі ризиків необхідно:

- відокремити ризики від факторів, що їх викликають;

- розглянути поняття та визначення відомі в літературі й банківській практиці ризиків і дати із загалом прийнятих класичних позицій їх визначення.

1.5. Методологічні засади побудови рейтингової системи оцінювання діяльності комерційних банків

Комерційні банки мають особливий статус у суспільстві, оскільки вони залучають переважну частину депозитів із суспільних збережень, є провідниками монетарної політики держави, основними учасниками платіжної системи та кредиторами юридичних і фізичних осіб.

В умовах закритості банківської системи для прийняття обґрунтованого економічного рішення суб'єкти господарювання та приватні особи мають володіти об'єктивною інформацією про результати діяльності комерційних банків. Саме цій меті слугує рейтинговий аналіз, який дає можливість користувачам здійснювати порівняльну оцінку діяльності комерційних банків. Слово “рейтинг” означає “оцінка”, віднесення до класу, розряду, категорії. Відповідно до обраної моделі рейтинг банку визначається на основі системи показників. Кінцевим результатом цього процесу є продукт, який доводиться до користувачів рейтингових систем у вигляді списку, в якому банки класифіковано за певними ознаками. Такий список не може бути мірилом фінансової стійкості комерційних банків і формалізує лише розподіл їх за вибраними ознаками. Отже, місце банку в списку не є свідченням фінансової надійності, а визначає лише його місце порівняно з іншими комерційними банками. Основна мета рейтингу — визначення позиції банку в загальній банківській сукупності.

Проведені нами дослідження свідчать про наявність різноманітних методик рейтингового оцінювання банків, які пропонуються згрупувати таким чином: за типом власності (державні та недержавні) і за місцем розташування (міжнародні й національні); за ступенем прозорості (відкриті та закриті); за методом побудови (бальні, індексні); за способом оцінювання (експертні, бухгалтерські, змішані); за формою спостереження (дистанційні й комбіновані). Необхідно зазначити, що значна частина користувачів називає рейтингом таблиці, або списки, в яких здійснюється ранжування банків за певними категоріями. Ми думаємо, що це хибна думка. У світовій практиці такі табличні матеріали називаються ренкінгами (renking), або лістингами (listing).

В Україні використовується кілька методик аналізу діяльності комерційних банків, що публікують інформаційно-аналітичні центри “Калина”, “Банк-інформ”, “Гроші та світ”, в яких інформація представлена у вигляді таблиць, що розраховані на основі балансів. У класичному розумінні такі методики не можна віднести до класу рейтингових. Вітчизняні рейтингові методики дають можливість визначити позицію банку лише за окремими критеріями (розміром статутного фонду, валютного балансу тощо). Подібний підхід не дає змоги отримати інтегральну оцінку діяльності комерційних банків, а також встановити реальне місце кожного з них у загальному списку. З першого погляду, оскільки не створено національної рейтингової системи, яка б враховувала одночасно сукупність показників ефективності функціонування банків, немає можливості відобразити їх справжній стан. Рейтингові системи розрізняються за методом побудови на бальні та індексні. При використанні бальної системи кожному показнику присвоюється певний бал у шкалі, визначеній експертами, наприклад у 5-бальній, 10-бальній, 100-бальній та ін. Підсумовуючи бали, отримані банком за кожен із показників за спеціальною методикою, отримуємо їх загальну суму, яка дає підставу для зарахування банку до певної групи. Класичним прикладом бальної рейтингової системи є SAMEL — система оцінювання діяльності банків за допомогою 5 основних компонентів:

- С — адекватність капіталу;
- А — якість активів;
- М — якість управління (менеджмент);
- Е — прибутковість;
- L — ліквідність.

Ця система використовується органами банківського нагляду. При використанні індексного методу розраховуються вагові коефіцієнти для кожного з показників, які, на думку експерта, є суттєвими при оцінюванні стану банку. Інтегральний індекс визначається на основі розв’язання лінійного рівняння.

За способом оцінювання рейтингові системи поділяються на експертні, бухгалтерські та змішані. Експертна оцінка базується на кількісному та якісному аналізі діяльності банків. Кількісний аналіз передбачає розрахунок економічних параметрів, якісний враховує окремі аспекти функціонування банків (наприклад, термін перебування банку на ринку, кількість ліцензій на здійснення банківських

операцій тощо). Для забезпечення достовірності експертних оцінок створюється експертна група, висновки якої узагальнюються за допомогою відповідних статистичних прийомів. Бухгалтерська оцінка ґрунтується на основі аналізу фінансової звітності комерційних банків. При цьому, як правило, розраховуються показники достатності капіталу, ліквідності, дохідності активів та інші. Змішана система передбачає поєднання результатів як експертних, так і бухгалтерських оцінок. Більшість експертних оцінок побудовано на дистанційному спостереженні. Альтернативною є рейтингова система CAMEL, яка базується на результатах не тільки дистанційного нагляду, а й інспекторських перевірок, проведених органами банківського нагляду НБУ. При розробці методики рейтингового оцінювання необхідно враховувати специфічні потреби користувачів, до яких належать: керівництво, працівники банку та його акціонери (внутрішні користувачі); органи банківського нагляду, банки-кореспонденти, клієнти, конкуренти, рейтингові агентства, засоби масової інформації (зовнішні користувачі). На нашу думку, незалежно від специфічних вимог користувачів доцільно розробити універсальний методологічний підхід до побудови рейтингової системи оцінювання комерційних банків. При цьому необхідно мінімізувати вплив суб'єктивного чинника на оцінювання діяльності комерційних банків. Проведені дослідження дають нам підставу стверджувати, що основним недоліком усіх рейтингових систем є те, що користувач не має можливості отримати цілісне уявлення про результативність діяльності банків. Причина полягає в тому, що рейтингові системи базуються на використанні різноманітних показників, які адекватно описують поведінку банку в просторі досліджуваних ознак. При цьому кількість показників може коливатися від п'яти (CAMEL) до кількох десятків, тобто конкретному об'єкту – банку відповідає точка, як мінімум, у 5-вимірному просторі. Практично всі рейтингові системи подають в одновимірному просторі. Перехід від багатовимірного простору до одновимірного здійснюється шляхом агрегування показників. При цьому мається на увазі, що зміна показника A на одну одиницю адекватна такій же зміні будь-якого з інших показників. Але економічні показники не рівнозначно впливають на кінцевий результат діяльності банків. Так, наприклад, зміна числового значення показника ліквідності на X не еквівалентна зміні на таку ж величину показників достатності

капіталу або якості активів. При розрахунку інтегрального показника за системою CAMEL припускається, що зміни всіх 5 компонентів рівнозначні. Тому в межах системи CAMEL банки з оцінками (1, 5, 4, 3, 2) і (5, 1, 4, 3, 2) мають однаковий рейтинг “3”, але органи банківського нагляду по-різному реагують на діяльність цих банків. До другого банку може бути застосовано режим фінансового оздоровлення, оскільки він не відповідає вимозі достатності капіталу. На нашу думку, цей недолік у розглянутих рейтингових методиках можна певною мірою усунути при застосуванні сучасного математичного апарату, зокрема, багатовимірною статистичного аналізу, який дає змогу:

- знизити розмірність досліджуваного поля ознак без істотної втрати початкової інформації;
- підвищити інформативність даних, що розглядаються.

ТЕСТИ

1. Вкажіть, які оптимальні значення показників платоспроможності позичальника визначені у Положенні НБУ про порядок формування та використання резервів під кредитні ризики:

- а) коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ 1) — не менше ніж 2,0;
коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ 2) — не менше ніж 0,5;
коефіцієнт загальної ліквідності (КП) — не менше ніж 0,2;
- б) коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ 1) — не менше ніж 0,2;
коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ 2) — не менше ніж 0,5;
коефіцієнт загальної ліквідності (КП) — не менше ніж 2,0;
- в) коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ 1) — не менше ніж 0,2;
коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ 2) — не менше ніж 2,0;
коефіцієнт загальної ліквідності (КП) — не менше ніж 0,5;

2. Застосовуючи принцип обережності, балансову вартість портфеля акцій на продаж доцільно коригувати за правилом:

- а) правило нижчої вартості;
- б) пайовий метод;
- в) метод консолідації.

3. Факторами менеджменту при рейтинговій оцінці фінансового стану банку є:

- а) ефективність управління кредитним портфелем, відношення обсягу проблемних кредитів з урахуванням їх класифікації до капіталу, якість, обсяг, тенденції зміни інших активів;
- б) розуміння ризиків, що зумовлені діяльністю банку та економічним середовищем, результати фінансової діяльності банку, підготовка та впровадження планів, положень, методів роботи та заходів контролю основних напрямів роботи банку, роль та взаємодія Правління та Ради банку, адміністративна структура і наступництво керівництва;
- в) якість і структура прибутку, розмір різних складових прибутку та тенденції їх зміни, залежність від непередбачених доходів, операцій з цінними паперами, операцій, пов'язаних з підвищеним ризиком.

4. Коли кажуть, що країна девальвувала свою валюту, то мають на увазі, що:

- а) уряд підвищив ціну, за якою він буде купувати золото;
- б) країна відмовилась від золотого стандарту;
- в) внутрішня купівельна спроможність валюти впала.

5. Краще виконує свою основну функцію той Центральний банк:

- а) що перебуває у підпорядкуванні президента;
- б) що перебуває у підпорядкуванні уряду;
- в) що найменше захищений від органів виконавчої влади.

6. Фінансовий орган державного управління, наділений правом законодавчої ініціативи:

- а) Державне казначейство України;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Національний банк України.

7. Застосування принципу обачності, переваги над формою та суттєвості має значення:

- а) при виборі політики бухгалтерського обліку;
- б) при визначенні інформації, що підлягає розкриттю в фінансових звітах;
- в) при складанні балансового звіту.

8. Валютна позиція, в якій сума активів та позабалансових вимог перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті називається:

- а) відкритою короткою валютною позицією;
- б) відкритою довгою валютною позицією;
- в) закритою валютною позицією;

9. Зазначте принципи банківського кредитування (згідно з Положенням НБУ “Про кредитування”):

- а) забезпеченість, прибутковість, окупність, повернення;
- б) строковість, платність, прибутковість;
- в) забезпеченість, повернення, строковість, платність, цільова направленість
- г) забезпеченість, платність, цільова направленість, окупність.

10. Визначте, як може вплинути на фізичний обсяг експорту та імпорту України помітне зниження ціни гривні в іноземних валютах (наприклад в доларах США):

- а) експорт зросте, а імпорт знизиться;
- б) експорт та імпорт зростуть;
- в) експорт знизиться, а імпорт зросте.

11. Основна функція Національного банку України (згідно з Конституцією України) – це:

- а) фінансове обслуговування уряду;
- б) контроль дотримання комерційними банками вимог чинного законодавства;
- в) забезпечення стабільності гривні.

12. Визначте, яка з перелічених форм реорганізації комерційних банків, передбачає припинення діяльності двох чи кількох комерційних банків, як юридичних осіб та передачу всіх майнових прав і обов'язків до банку – юридичної особи, який створюється внаслідок реорганізації:

- а) перетворення;
- б) виділення;
- в) злиття.

13. Згідно з класичною теорією управління виокремлюють такі функції менеджменту:

- а) аналіз інформаційних потоків, планування, контроль;

- б) регулювання, планування, аналіз;
- в) аналіз інформаційних потоків, регулювання, планування, контроль.

14. Умови кредитної операції визначаються:

- а) у договорі застави;
- б) гарантійному листі, договорі поруки;
- в) кредитному договорі.

15. Ефективність діяльності працівників банку визначають за показниками:

- а) дохід на активи, дохід на капітал;
- б) розмір доходів і витрат на одного клієнта банку;
- в) чистий дохід на одного працівника, співвідношення чистого доходу до затрат на утримання персоналу.

16. Визначте, як має вчинити працівник банку у випадку, якщо після закінчення депозитної угоди сума депозиту та процентів не отримуються депонентом своєчасно:

- а) суму депозиту та проценти треба перенести на рахунок “Кошти до запитання”;
- б) перенести на рахунок 290 групи “Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку”;
- в) обліковувати на рахунку строкових депозитів до звертання клієнта.

17. Євродолар — це:

- а) долар, що знаходиться за межами США;
- б) депозит євробанку в американському банку;
- в) депозит суб'єкта Z в євробанку.

18. Визначте, яка структурна одиниця комерційного банку не має права на здійснення банківських операцій:

- а) філія комерційного банку;
- б) представництво комерційного банку;
- в) територіально відокремлене безбалансове відділення комерційного банку.

19. Центральний банк купує валюту на валютному ринку, щоб:

- а) знизити курс іноземної валюти;
- б) підвищити курс іноземної валюти;
- в) поповнити золото — валютний запас.

20. Поглиблює дослідження дохідності банку і дає уявлення про вартість, збитковість та рентабельність операцій банку:

- а) функціональний аналіз;
- б) рейтинговий аналіз;
- в) операційно-вартісний аналіз.

21. Центральний банк купує валюту на валютному ринку, щоб:

- а) знизити курс іноземної валюти;
- б) підвищити курс іноземної валюти;
- в) поповнити золото-валютний запас.

22. Визначте, яка структурна одиниця комерційного банку не має права на здійснення банківських операцій:

- а) філія комерційного банку;
- б) представництво комерційного банку;
- в) територіально відокремлене безбалансове відділення комерційного банку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

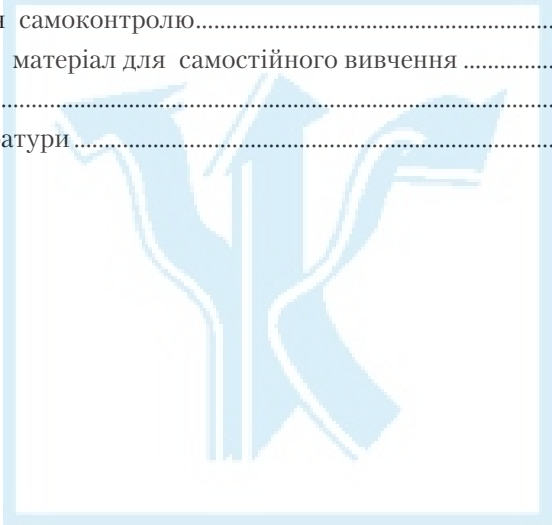
1. Закон України “Про банки та банківську діяльність”. – 1999. – № 25.
2. Інструкція “Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків”: Затв. Постановою Правління НБУ 14.04.98 № 141. – К., 1998. – 69 с.
3. Ачкасов А. И. Активные операции коммерческих банков / Под ред. А. П. Носко. – М.: АО “Консалтбанкир”, 1994. – 80 с.
4. Банківські операції: Підручник / Під ред. А. М. Мороза, М. І. Савлука та ін. – К., 2000. – 472 с.
5. Банковский портфель-2: Книга банковского менеджера. Книга банковского финансиста. Книга банковского юриста/ Промстройбанк России, Ассоциация экон. вузов Моск., Междунар ун-т бизнеса и информ. технологий; Отв. ред. Ю. И. Коробков, Ю. Б. Рубин, В. И. Солдаткин. – М.: СОМИНТЭК, 1994. – 752 с. (Портфель делового человека).
6. Банковское дело: Учебник / Под ред. проф. В. И. Колесникова, проф. Л. П. Кроливецкой. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 480 с.

7. *Батракова Л. Г.* Экономический анализ деятельности коммерческого банка: Учеб. для вузов. — М.: Изд. корп. “Логос”, 1999. — 344 с.
8. *Бор М. З., Пятенко В. В.* Менеджмент банков: организация, стратегия, планирование. — М.: ИКЦ “ДИС”, 1997. — 288 с.
9. *Валравен М.* Управление рисками коммерческого банка. — М.: Ин-т эконом. развития, 1992. — 180 с.
10. *Введение* в банковское дело: Учеб. пособие / Под ред. Т. Амели, Г. Асхауэра и т. д. — М.: 1997. — 628 с.
11. *Вісник НБУ.* — 1999. — № 2, 3, 9, 10.
12. *Вольнский Г.* Современная банковская система // Бизнес Информ.—1997. — С. 53–60.
13. *Гамидов Г. М.* Банковское и кредитное дело. — М.: Банки и биржи, 1994. — 94 с.
14. *Калина А. В., Кощев А. А.* Работа современного коммерческого банка: Учеб.-метод. пособие. — К.: МАУП, 1997. — 224 с.
15. *Кириченко О., Гіленко І., Ятченко А.* Банківський менеджмент. — К.: Основи, 1999. — 672 с.
16. *Ковальчук Т. Т., Коваль М. М.* Ліквідність комерційних банків. — К. — 64 с.
17. *Кох Р.* Менеджмент и финансы от А до Я. — СПб.: Питер, 1999. — 496 с.
18. *Кочетков В. Н.* Основы управления современным коммерческим банком: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 1998. — 72 с.
19. *Кочетков В. Н., Омельченко А. В.* Основы экономического анализа банковской деятельности. — К.: УФИМБ, 1998. — 168 с.
20. *Миловидов В. Д.* Современное банковское дело: Опыт США. — М.: Изд-во МГУ, 1992.
21. *Нидеккер Г. Л.* Анализ эффективности валютно-обменных операций банка.—М.: Финансы и статистика. — 1996.
22. *Новые пластиковые деньги* / Под ред. А. В. Спесивцева. — М.: Издат. дом “Банковское дело”, 1994. — 72 с.
23. *Панова Г. С.* Банковское обслуживание частных лиц. — М.: АО “ДИС”, 1994. — 352 с.
24. *Панова Г. С.* Анализ финансового состояния коммерческого банка. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 272 с.
25. *Приходько В.* Риски и неопределенность в банковской деятельности // Бизнес Информ. — 1997. — № 7. — С. 60–64.

26. *Приходько В.* Риски и неопределенность в банковской деятельности // Бизнес Информ. — 1997. — № 8. — С. 42–45.
27. *Приходько В.* Риски и неопределенность в банковской деятельности // Бизнес Информ. — 1997. — № 9. — С. 40–43.
28. *Приходько В.* Риски в банковской деятельности // Бизнес Информ. — 1997. — № 5. — С. 40–45.
29. *Рид Э., Коттер Р., Гилл Э., Смит Р.* Коммерческие банки: Пер. с англ. / Под ред. д. э. н. В. М. Усокина. — М.: Прогресс, 1993.
30. *Садвокасов К.* Коммерческие банки. Управленческий анализ. Планирование и контроль. — М.: 1998.
31. *Северук В. Т.* Банковские риски. — М.: Дело ЛТД, 1994. — 72 с.
32. *Усокин В. М.* Банковские пластиковые карточки. — М.: ИПЦ Вазар-Ферро, 1995. — 144 с.
33. *Усокин В. М.* Современный коммерческий банк: управление и операции. — М.: ИПЦ Вазар-Ферро, 1994. — 320 с.
34. *Усокин В. М.* Финансовая и денежно-кредитная система США. — М.: Финансы. — 1976.
35. *Черкасов В. Е.* Финансовый анализ в коммерческом банке. — М.: Инфра-М, 1995. — 272 с.
36. *Шиллер Р. І.* Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. — К.: Наук. думка, 1998. — 159 с.
37. *Ширинская Е. Б.* Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт. — 2-е изд, перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 160 с.
38. *Щибиволок З. І.* Вступ до економічного аналізу комерційного банку: Навч. посіб. — Тернопіль: Економічна думка, ТАНГ, 1998. — 115 с.
39. *Шиллер Р. І.* Фінансова стійкість комерційного банку й шляхи його зміцнення. — К., 1998.
40. *Ющенко В. А., Міщенко В. І.* Керування валютними ризиками: Навч. посіб. — К., 1998.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Сучасні технології фінансово-економічного аналізу банківської діяльності”.....	3
Плани семінарських і практичних занять	5
Вказівки до виконання контрольної роботи.....	6
Теми для самостійного опрацювання	7
Питання для самоконтролю.....	9
Теоретичний матеріал для самостійного вивчення	16
Тести	41
Список літератури	45

Відповідальний за випуск *А. Д. Везеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп'ютерне верстання *М. І. Фадєєва*

Зам. № ВКЦ-3677
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП